

Kapitel 2

AV BONDESTAM

Kärnfolk blev de och trogna
Sina fäders läroarv
Där de strävade som mogna
Odalmän vid rist och harv.

Sträv som rösten, hård som näven
Var förvisso själens växt
Men på djupet grodde även
Som en blom postillans text.

Sjungen efter gamla seden
Steg mot skyn från jordens kval
Byabönens psalmsång med en
Klang av sextonhundratat.

(Av Otto Nordenfors)

Under de gångna seklerna hade bebyggelsen vid Ångermanälvens mynning ökat alltmera. Den spred sig nu allt längre upp utefter stränderna och från strandbygderna bredde bosättningen ut sig åt sidorna in i dalar och skogsmarker.

Den tidigare nämnda skattelängden "Gärder och hjälper 1535" ger en uppfattning om hur Dals socken vid denna tid var uppbyggd. Flera av de ännu existerande gårds- och bynamnen finns upptecknade där, till exempel Norem, Galagök, Erstid, Ålestad och Flögstad. Under rubriken "Maatalath af Dalle Sokne" omnämns 32 matlag, därav 21 matlag från det egentliga Dal. Som huvudman för Galagijck, enligt dåtida stavning, omnämns bonden Gijordhe.

I 1550 års jordabok finns hemmansinnehavarna Per Gjolsson, Siwrd Olofsson och John Nilsson antecknade för Galagök och seland-talet uppges till 23. Huruvida våra förfäder finns bland dessa namn kan inte bevisas men det förefaller troligt med hänsyn till sockenbefolkningens fåtal och den ringa inflyttningen. År 1535 fanns endast 80 innevånare i Dal. År 1580 hade innevånareantalet stigit till 90-100 och år 1695, då våra förfäder bevisligen levde på Galagök hade innevånareantalet fördubblats och utgjorde 150-200 personer. Den förste av våra förfäder som stiger fram ur sagans dunkel som en historiskt verifierbar person är Erich Olofsson född år 1650, son till bonden Olof Olofsson, som enligt jordaböckerna år 1663 är hemmansägare i Galagök. Om hans far, Gamm-Olof, vet vi ingenting. Han måste ha varit född i början av 1600-talet och det troliga är väl att även han var bonde på Galagök.

De första innevånarna i Dal livnärde sig huvudsakligen på jakt och fiske, men redan tidigt började boskapsskötseln bli ett viktigt näringsfång. Kreaturen fick livnära sig på vad naturen kunde ge, på självväxande foder från ängar och naturliga betesmarker. För att ha hålla djuren vid liv över vintern var man tvungen att utvidga ängsmarkerna så att foderförråd kunde läggas upp för vinterbehovet. Ny mark lämpad för odling måste brytas och erövrats av vildmarken. Detta skedde genom svedjning. Skogarna brändes ned och stubbarna bröts. Den genom askan gödslade jorden bearbetades med primitiva redskap, hackor och träplojar. I början besåddes svedjelandet med korn och senare med ärtor och blandsäd. Rotfrukter som kålrötter användes men potatis odlades först flera århundraden senare.

I fähus och stallar på Galagök fanns hästar, nötkreatur, får, getter och svin. Under 1500- och 1600-talen var svinen mycket vanliga i Ångermanland. De utfodrades på ett helt annat sätt än nu. Sommartid släpptes djuren helt enkelt fria i skogarna och fick försörja sig själva. De övriga husdjuren släppte Galagöksborna ut på betesmarker i närheten av gården. Vinterfodret för kreaturen samlades från naturliga ängsmarker särskilt i närheten av åar, bäckar och sjöar. Många slåttermarker låg på långt avstånd från byn, så kallade utslåttar. Som föda åt djuren, särskilt smådjuren, använde man i stor utsträckning löv. Till och med bark från lövträd användes.

I och med att kreaturstammen ökade och betena intill hemgården blev otillräckliga anlades fäbodrar på långt avstånd från gården, gärna i anslutning till någon bäck eller sjö där tillgången på vatten möjliggjorde ett gott bete. Galagöks fäbodrar låg långt från byn, de äldsta bredvid Ålstabodarna intill Fäbodtjärn. Senare anlade Gamm-Olof och hans söner nya fäbodrar ett par hundra meter nordost om Volmsjöns norra ände. Karlarna timrade upp fäbodstugor av vanligt rundvirke. Taken täcktes med näver som hölls kvar av en beläggning med smalare, kluvet eller oklvet rundvirke. Inne i stugan murades en öppen spis.

Sommartid tömdes Galagöks fähus på alla djur som under ledning av fäbodpigorna fördes till vallarna i ett långt tåg av kor, kalvar och getter med pinglande skällor och bevakade av särskilda vallhjon eller "getare" som hade att skydda djuren mot björnar, vargar och lodjur som huserade i skogarna. De var utrustade med två till tre meter långa näverlurar i vilka de blåste allt vad lungorna förmådde för att hålla de fruktade vilt djuren på avstånd. På de steniga och smala gångstigarna genom storskogen från fäbodvallen till hemmet i Galagök bar man i mesar och näverkontar hem produkterna från vallen som smör, ost, grädd och fil, det så kallade sparet.

Innan jordbruket och boskapsskötseln hade nått någon nämnvärd omfattning, livnärde sig Gamm-Olof och hans fäder huvudsakligen av jakt och fiske, näringsgrenar som även i fortsättningen skulle betyda mycket för utvecklingen och välbefindandet på Galagök. I början var jaktredskapen av primitivaste slag. Karlarna drog till skogs för att jaga med klubbor och spjut, pil och båge, giller och snaror eller i marken nedgrävda fångstgropar som allmänt användes. Inte förrän under 1600-talet började Galagöksbönderna använda skjutvapen.

I forna tider förekom björn allmänt i skogarna runt om gården och med de primitiva redskap man hade var björnjakten både äventyrlig och farlig. Från hembygden Dal med dess vidsträckta skogar och jaktmarker tycks jägarlivet och inte minst björnjakten ha gått Lindahlarna i blodet. Flera stora björnjägare finns i de senare generationerna.

Men inte bara björnen var ett åtråvärt byte. Det fanns gott om lodjur, järv, mård, utter och hermelin vilkas skinn utgjorde goda bytesvaror på marknaderna i Härnösand och Sollefteå. Vargen var ett svårt rovdjur som anföll både människor och djur. Den var därför både hatad och fruktad av folket på Galagök som fångade vargarna i så kallade varggropar. Vargplågan i socknen blev särskilt svår när samerna kom ned i skogsområdet med sina renhjordar där vargarna fick ett gott och rikligt byte. Bland smådjuren var ekorren ett eftertraktat byte för det dyrbara gråverkets skull. Älgen, som också förekom rikligt, jagades både för skinnets och köttets skull. Även dessa djur fångades i gropar, älggropar. Haren var ett välkommet tillskott i grytan och då skogarna vimlade av tjäder, orre och järpe, som fångades med giller och snaror utefter stigar och på andra lämpliga ställen, är det inte att undra på att Galagöksmoran kunde ha sina visten fyllda med skogsvilt av allehanda slag. Viltfångsten skedde inte endast från näringssynpunkt. Skinn och vilt var viktiga bytesvaror på marknaderna och användes även till betalning av skatter.

Vid sidan av jakten fiskade man inte obetydliga mängder gädda, abborre, lake och ål. I Lessjön fanns till och med gös. Nät, ryssjor, gårdar och krokrydd fanns i stora mängder i bodarna på Galagök. Under höstarna fångade man fisk med ljuster. Vintertid klubbades lake på isarna. Men Dalborna ägnade sig inte enbart åt insjöfiske. Under gammal tid bedrev man även fiske vid kusten, där strömmingsfiske vid Hemsön och Storön gav ett välkommet tillskott till kosten, inte minst i form av den doftande, bukiga surströmmingen som lagrades i kaggar i bodarna.

Gårdarna i Dalbygden, som låg mycket isolerad från yttervärlden, grupperade sig i dalens sträckning på ömse sidor om Dalån med den lilla sockenkyrkan i centrum. Kyrkan var, som tidigare nämnts, troligen uppförd under slutet av 1300-talet. Den hade en längd av 27 alnar och en bredd av 17 alnar (en aln = ca 60 cm). Byggt av ett ovanligt murverk av sten saknade hon torn och var försedd med vapenhus och sakristia av trä. Vid vänstra gaveln

fanns en tråklöckstapel. Av ännu bevarade inventarier är en gammal nästan meterhög dopfont av kalksten från 1300-talet av intresse, inte bara på grund av sin vördnadsbjudande ålder utan också därför att våra förfäder, Gamm-Olof, hans söner, sonsöner och döttrar har döpts till den kristna tron i denna gamla klenod.

Galagöksbyn ligger ett par kilometer öster om kyrkan i kanten av skogarna mot Torsåker med Norum och Ållsta som närmaste grannar. Alldeles över gårdstunet på Galagök gick en mycket gammal väg som förband Dal med moderförsamlingen i Torsåker. På en karta från år 1680 finns denna väg upptagen, men den torde vara av betydligt äldre datum och utgjorde vid sidan av den medeltida vägen från Ytterlännäs över Ed och Hållsäter den äldsta vägförbindelsen med bygderna vid älven. I våra dagar finns den endast kvar som en smal skogsstig som över bergåsarna bakom Galagök ringlar sig fram genom storskogen. Terrängen är mycket oländig och starkt kuperad. Vid bergshöjden Kulhalla på gränsen mellan socknarna finns ett särskilt svårt pass. Vägen ringlade över bergshöjder och sankmarker där kavelbroar var utlagda för att bereda de resande fotfäste i de vattensjuka mossmarkerna. Till och med till häst var det svårt att ta sig fram och vintertid, när svallis täckte vägen, ansågs den direkt livsfarlig. Hur svårframkomlig den än var utgjorde den för Galagöksborna ändå en viktig förbindelselänk med yttrevärlden, med marknaderna i Hamar, Sollefteå och Härnösand och därmed även en förbindelse med skolunderbyggnad och kultur.

Enligt medeltida lag ålåg väghållningen samtliga jordägande bönder. De måste röja väg och bygga broar allt efter sitt innehav av jord. Vintertid måste vägarna stakas ut, särskilt över sjöar och havsvikar. Under denna tid gick färdvägarna ofta vid sidan av de vanliga sockenvägarna. De var trots allt rätt bekväma, även om man med den tidens redskap hade stora svårigheter med snöröjning och plogning. På våren, med kvarliggande stora snödrivor i skogarna, omväxlande med barmark och snösmältning på vikar och sjöar, var de helt oframkomliga både för slädar och hjuldon.

Vägväsendet var av betydelse inte enbart för socknarnas egna innevånare när det gällde deras förbindelse med yttrevärlden för framförslande av varor och inköp av livsnödvändiga förnödenheter. Sedan gammalt ålåg allmogen skyldigheter för s.k. krontransporter i vilka bland annat ingick den årliga nedförslän av skatteintäkter som oftast betalades in natura. Från Dal forslades skatterna med skjutsbönder ned till Härnösand och därifrån vidare till huvudstaden. I krontransporterna ingick även militärtransporter som vållade bönderna mycken olägenhet och förorsakade ständigt missnöje. Nästan alla Ångermanlands socknar hade att lämna bidrag till skjutshället vid den så kallade Norrstigen, den stora kustvägen. Enligt en skjutsordning från år 1590 skulle samtliga mantal i Dals socken biträda Bjärträ socken med hållskjutsar utefter kusten.

Trots allt var dock Dalborna befriade från många olägenheter enligt Abraham Hülphers beskrivning av år 1780:

”Förmonder har dock denne Allmoge på visst sätt emot andre Socknar, efter ortens aflägsenhet frikallar dem från åtskillige besvär. Wägbyggnad är här ej så grannlaga och snöplogen fordrar icke mycken bredd, som ingen annan wäg löper häråt än den vid Thorsåker och Ytterlännäs nämde Sockn-wägen. Crono- och Durschmarscher äro därför sällsynte”.

Från militär synpunkt hade Dalborna för övrigt att bidra till och underhålla båtsmän vid flottan. Redan i början av 1600-talet underhölls det utskrivna sjöfolket, båtsmän, på vissa platser mot det att Kronans skatter efterskänktes. I slutet av 1680-talet blev båtsmanshället, som över hela landet fördelades på 31 kompanier, en ordnad institution. År 1780 roterades i Västernorrlands län 350 ordinarie karlar, ett antal som fördubblades när krig och örlog hotade. Varje rote i Ångermanland bestod av 3 ½ mantal och det ålåg gårdarna i en sådan rote att gemensamt uppsätta och underhålla en båtsman. I Dals socken fanns på 1700-talet fem båtsmansrotar med var sin kronobåtsman. Galagök, Norum och Hållsäter bildade tillsammans en rote. De fem båtsmännen i Dals socken tillhörde Norrlands 3:e kompani vid Stockholms örlogsstation. Deras nummer och namn var: 82 Galagök, 83 Hallstuf, 84 Djerf, 85 Bogspröt och 86 Löfgren. Varje rote måste hålla ett båtsmanstorp för sin man med tillräcklig jord för utfodring av två kor och småkreatur.

Under de stora krigerna på 1600-talet krävdes mycket folk till bemanning av den svenska örlogsflottan. Genom det av Karl XI organiserade båtsmanshället rekryterades lämpligt folk för flottan från rikets kusttrakter, speciellt från områdena kring Bottniska viken, ett rekryteringsförfarande som emellertid medförde stora nackdelar. Bottniska viken blev sällan isfri förrän i slutet av april varför manskapet aldrig sjövägen kunde ta sig fram till Stockholm förrän i maj eller juni. För att undvika detta kommanderades båtsmännen att marschera landvägen, ett försök som slog mycket illa ut. Genom den långa färden ”om vårtiden det varken bar eller brast, uti slagg och regn samt uti vårvattnet intill knäs”, blev båtsmännen alldeles utmattade. När de äntligen kom fram till Stockholm måste de ”merändels i Dalarön eller flerestades, innan flottan till sjöss kom, livet tillsätta. De övriga, som icke strax dödde, månde ock sedan efterhand, emedan de varken vid klimatet vore vane eller eljest på detta sättet länge kunde uthärda, genom döden avgå”. Så stod man utan tillräcklig bemanning och måste utskriva alldeles oövat folk som ”på skeppen mera i vägen och till hinders stått för andre, än de själve kunnat tjäna och gagna”.

Men onekligt var att ”detta folket i sig självt är manbart och gott när de allenast få lära sig språket och vänja sig vid det svenska klimatet”. Därför hittade kungen på att låta i Blekinges och södra Smålands kusttrakter förlägga och indela över 2 300 båtsmän från Finland och Norrland. Resultatet blev gott. Man fick dem ”så gode och kapable sjömän, att man icke bättre begära vill, ja en stor del så skicklige i att promoveras till underofficerare då det behöves”.

Runt omkring Galagök utbredde sig stora och ödsliga skogsmarker som dock då inte hade samma betydelse som nu i bolagsålderns och massaindustrins tidevarv. Från början låg deras värde däri att de utgjorde goda jaktmarker som gav åbor och bönder möjlighet att skaffa sig föda för livets uppehälle och skinn till kläder samt gäldande av skatter och pålagor från kungamakten. Dessutom lämnade skogarna tillgång till virke för husbyggnad och bränsle för att stänga den pinande vinterkölden ute från de låga grå timmerstugorna som hukade under snöstormarna.

Man ägnade inte skogen någon omtanke eller omvårdnad. Skogarnas rikedomar ansågs outtömliga. Svedjebruket, som i dessa trakter var det vanliga sättet att erövra betesmark och åkerjord på skogarnas bekostnad, medförde på längre sikt stora skador på skogsbeståndet men först under 1700-talet började man bekymra sig över utvecklingen. Myndigheterna ingrep och i ett sockenprotokoll av år 1700 bestämdes ”att byamännen i Dal icke fick hugga mer än 10 sågstockar per seland”. Om bestämmelserna inte följdes måste man böta 12 daler silvermynt till Kronan.

Det är naturligt att Gamm-Olof och hans söner liksom de andra grannarna i Dalbygden tidigt började utnyttja skogen och dess rikedomar för olika ändamål. De grova furu- och granstammarna fälldes med enkla handverktyg, med såg och yxa. Genom att bila rundvirket erhöll de material till husbygge, virke av grova proportioner. Skogarna gav inte bara byggnadsvirke och bränsle, man utvann även kol, tjära och pottaska, både för eget behov och försäljning. Trätjärnan var under lång tid en av rikets viktigaste exportartiklar. Mängder av tjära åtgick även för flottans behov.

För den svenska regeringen hade timret från norr stor betydelse bland annat från skeppsbyggnadssynpunkt. Upprustandet av den svenska flottan krävde stora mängder virke för att bygga skeppsskrov. För örlogsskeppens master krävdes virke av ansenliga dimensioner och god hållfasthet.

För att få fram erforderliga virkesmängder anlade Kronan under senare delen av 1500-talet ett antal vattendrivna sågar, så kallade sågkvarnar i Ångermanland. En låg vid Lästa ström i Ytterlänns socken år 1574, dit Gamm-Olof och de andra Dalbönderna forslade sitt virke. Hertig Karl, sedermera Karl IX, hade i brev till fogdarna fordrat att varje man i Ångermanland skulle avlämna en sågstock avsedd att tillsågas för Kungl. Maj:ts och Kronans räkning. I början av 1600-talet, när de stora krigen i Polen och Tyskland och därmed följande rustningar ställde ökade krav på landets resurser, uppfördes en ny kungssåg i landskapets södra hälft i Utansjö dit Dalborna också var skyldiga att leverera timmer. Samtidigt med kronosågarnas tillkomst började även byborna uppföra egna sågar, så kallade grovbladiga sågar, vid åar och vattenfall för att täcka det egna behovet av sågat virke. Vid 1600-talets början hade sockenmännen i Dal uppfört två sådana sågar i Hällsjö och Ållsta, Galagöks grannby.

Vattenkraften utnyttjades inte enbart för att såga virke utan även för att mala säd. Redan under 1500-talet började man anlägga vattendrivna kvarnar, så kallade skvaltkvarnar eller skvaltor. Dessa hade stor betydelse för bygdens försörjning med mjöl. Tidigare hade säden malts för hand, ett både omständligt och kraftkrävande beredningssätt. Skvaltkvarnarna betydde en stor lättnad för hushållen. Även Gamm-Olof anlade en sådan kvarn i en bäck i skogen vid sidan av vägen till Torsåker.

Avsättning för sina jordbruks- och skogsprodukter liksom för utbytet av jakt och fiske fick Galagöksborna på marknadsplatserna i Sollefteå och Hammar vilka båda tillkom under 1600-talet. Marknaden i Sollefteå hölls två gånger om året. Den största, Pålsmässomarknaden började den 25 januari och pågick i två veckor. Hammarsmarknaden ägde rum i Västhammars by i Torsåker på gränsen mot Ytterlänns under fyra dagar i mitten av juni. De största uppköparna på dessa marknader var handelsmännen från Härnösand till vilka huvudparten av socknens produkter försåldes och från vilka man kunde köpa vad som inte framställdes i bygden. På marknaderna kunde man också inhämta de senaste nyheterna utifrån.

Det hårda livet i skog och mark, på åker och äng för att sörja för livets uppehälle lämnade för den tidens människor inte stor tid över för andliga och kulturella intressen. Visserligen vidtogs redan tidigt åtgärder för att öka läskunnigheten bland folket. I kyrkoordningen från början av 1570-talet upptogs bland annat den redan under reformationstiden införda bestämmelsen att hufvudern var skyldig att sörja för det uppväxande släktets fostran bland annat i läskunnighet. Han skulle åtminstone en gång i veckan förhöra sina barn och tjänstefolk i kristendomens huvudstycken, en uppgift som emellertid snart överfördes på prästerskapet i socknarna. Prästerna blev härigenom det svenska folkets egentliga läromästare.

I kyrkolagen av år 1686 föreskrevs skyldighet för föräldrar att lära sina barn läsa bok samt skyldighet för prästerna att med flit driva på inte bara barn utan även pigor och drängar så att de skulle kunna förvärva

läskunnighet. Vid sidan av prästernas skyldighet att undervisa i kristendom skulle de även hålla husförhör för att kontrollera församlingsmedlemmarnas kunnighet i kristendomens huvudstycken. Även klockarna skulle vara behjälpliga därmed.

Huvuddelen av befolkningen i Ångermanland under 1600-talet tillhörde allmogeståndet. Herremännen var fåtaliga. De enda som kallades herrar var prästerna, medan deras fruar i likhet med de gifta allmogekvinnorna endast benämndes hustrur. Utom prästerna var underlagmannen och fogden eller Kronans befallningsman jämte en eller annan officer de enda som kunde hänföras till herremansklassen. Först senare, när bruksnäringen började ta fart, tillkom den nya tidens ståndspersoner, bruksfolk av olika kategorier och ursprung. Länsmännen var egentligen bönder och prästerna liknade i mycket sina församlingsbor. Prästfruarna var i regel klädda som burgna bondmoror.

I det stora hela var befolkningen homogen och sedan århundraden utan inslag av främmande element. Några främlingar uppenbarade sig dock i bygderna. Från andra sidan Bottenhavet flyttade finnar in och slog sig ned ”inunder fjällen” och i de öde bygderna. Ångermanlänningarna såg inte med blida ögon på de nyinflyttade utan klagade titt och tätt över det intrång de gjorde på jaktmarker och fiskevatten. Skogarna blev uthuggna och viltet bortskjutet och förjagat. På landstinget år 1656 talades om vad förfång och skada på skogarna finnarna liksom även tiggarsamerna tillfogade allmogen. Ett annat folkslag som man inte heller gärna såg i bygden var tattarna som under 1500-talet utsträckte sina vandringar ända upp till Junsele.

I byn Galagök gick livet i allmänhet sin lugna, gilla gång trots att vägen till Torsåker och yttervärlden strök alldeles förbi gårdstunet. Huvudgården i byn, som är den äldsta i trakten och har varit bebyggd sedan hedenhös, ligger alldeles i skogsbrynet på en hög slänt som i böljande kurvor med fält av korn sluttar ned mot dalen. Bördiga åkrar breder ut sig nedanför mangårdsbyggnaden och ett par skogsöar höjer sig som gröna sockertoppar ur åkerfälten innan själva dalen tar vid. Den nuvarande manbyggnaden är uppförd på 1800-talet på samma grund där en gång det gamla huset stod. Av den ursprungliga bebyggelsen återstår nu endast ett par fallfärdiga visthusbodas av grånat, mossbelupet virke samt de tjocka grunderna av gråsten till det stora fähuset.

Här bodde i början av 1600-talet bonden Olof, Gamm-Olof kallad (så namngiven av förf. Red.), släktens först kände medlem, med sitt kvinnfolk och sina barn och barnbarn. Han hade timrat sig en stuga av grovbillade trädstammar tagna i skogen och byggt sig och sin familj en vanlig sexknutsbyggnad med vindöga i taket som släppte ut röken från eldhärden och även tillät en sparsam dager att sila in i huset genom rökslingorna från eldhärden i husets mitt. För att få litet bättre ljus i stugan hade Gamm-Olof bilat några gluggar i timmerväggarna som sommartid och vid go-väder stod öppna men som vintertid täcktes av en hinna av oxens inälvor. Spis och bakugn fanns i huset. I skogsbrynet låg fähus och stallar, ett stekarehus, kornlador och källare med bodar samt små fähus för smådjuren och förstås en badstuga, som tillika kunde göra tjänst som rökhus för rökning av viltkött, fårbogor och fisk.

Gamm-Olof var nöjd med sitt verk där han satt i halvdunklet i timmerstugan i högsätet vid änden av bordet och då och då tog sig en klunk ur stopet med det hembryggda porsölet vars vita fradga skummade över det grå tennet ned på det grova furubordet. Han tänkte på gångna tider. På när han hade fällt och svedjat i skogarna för att bryta nya tegar för gården och på dem som skulle komma efter honom. Han var nöjd med sitt verk och fruktade inte den dag när han skulle få vila vid sidan av sina fäder i jorden vid den gamla sockenkyrkan i Dal. Det hade varit strävsamma år sedan man hade kommit upp från Ångermanälvens strandbyar. Man hade fört en ständig kamp mot skogen och dess vilda djur, mot vinterkyla och snöstormar, mot torka och frostnätter. Men mödan hade burit frukt och nu låg Galagöks ägor blomstrande, grönskande och fruktbarande så långt gamlingen kunde se ned mot dalen. Stilla sommarkvällar kunde han höra klangen från skällkorna ute på de avlägsna fäbodvallarna.

Visst kom det oroande nyheter med färdemän på Torsåkersvägen. Nyheter om kungens långa krig där nere i Tyskland, om hur kungens regalskepp Wasa förliste på Strömmen i själva huvudstaden. En underrättelse som självfallet oroade Galagöksborna i synnerhet som de ju själva hade sina roterade båtsmän nere i krigsflottans station i Stockholm. Men på något sätt låg dessa nyheter så fjärran. Dalfolket bodde för sig själva och besvärades inte av knektarnas fälttåg även om en eller annan bondson naturligtvis följde kungen och hans fanor för att sedermera komma hem och berätta förunderliga ting om länderna där söderöver. Berättelser som Dalborna knappast kunde sätta tro till.

Den gamle bonden tog saker och ting lugnt med det tålmod som ålder och erfarenhet ger. Han hade upplevt oår och nödtid och hört många onda nyheter om salig kungens död på Lützens slagfält mitt ibland de katolske, om dotterns övergång till papisteriet som hennes far hade kämpat in i döden emot. Det var inte lätt för en enkel bonde att förstå vad som hände ute i den stora världen. Men så länge man var tredje vecka kunde gå i kyrkan och höra Torsåkersprästen predika den rena, evangeliska tron hade man något att gå efter. Tron på en Gud och på sina egna armar och deras kraft och det var goda tillgångar i onda tider.

Dessutom hade Gamm-Olof det lugnare och mera rofyllt nu sedan sonen Olof Olofsson och hans hustru Ingrid hade tagit vid. Själv behövde gamlingen inte mera lägga sig i skötseln av gården. Att ströva omkring i skogarna och jaga litet, att fiska i bäckar och sjöar och att med goda råd bistå sonen var arbete nog. Sedan sonsonen Erich hade sett dagens ljus år 1650 och av gammelfarfar hade burits fram till dopet och vattenösts i den medeltida dopfunten i Dalkyrkan, där så många i släkten före honom hade kristnats, visste han att släktens fortbestånd och därmed även skötseln av gården var tryggad.

Sonen Olof Olofsson som jämte Nils Erichsson i 1663 års jordabok upptogs som ägare till 7½ seland n:r 1 i Galagöks by blev förtroendeman i bygden och valdes år 1687 till sexman (sexman el. rotemästare, i äldre tider en ordningsmyndighet inom en socken, särskilt för att upprätthålla kyrkotukten). År 1690 blev han kyrkvärd. Han fortsatte Gamm-Olofs idoga arbete på gården och förbättrade den allteftersom. I stället för vindöga byggde han skorsten så att röken kunde dra ut ur huset. Han byggde också innertak i stugan så att man ovanpå detta och under yttertakets kunde göra en nattstuga ”nacht stuvu”, där familjen fick sova. När sonen Erich föddes år 1650 byggdes huset till som en 8-knutsstuga med kammare i mellanstugan och nattstuga ovanpå. Glasfönster var ännu dyra och sällsyntheter i bondehemmen, men Olof Olofsson hade i Härnösand beställt ett par rutor som han skulle hämta vid nästa Korsmässomarknad. Dyrt var det. När Torsåkers kyrka hade fått sitt glas hade det kostat 2 pund, 2½ fjärding och ett fat spannmål. Sådana priser kunde inte vanliga bönder betala, men till Galagök skulle det bara bli en enda ruta och det skulle väl sexmannen och kyrkvärden Olof Olofsson kunna bestå sig. Hustaket hade han täckt med näver och sannerligen hade det inte gått åt 20 mesar näver för att täcka husen, men så hade gårdsfolket och Olof Parsson och Pähr Sjulsson, som också bodde i byn, måst hjälpa till för att samla all näver som gick åt till den stora gården.

Inne i det stora och mörka huset var det sparsamt möblerat med skivor och bord samt stolar. Vid väggarna fanns ännu de dynbeklädda fasta bänkarna där man förr under Gamm-Olofs och hans faders tid låg fullt påklädd om nätterna och sov. Nu behövde de inte användas sedan man hade fått nattstugan ovanpå. Några ”oppredde sängier” fanns väl också, men dem använde man inte i vardagslag. Runt det långa furubordet bänkade man sig vid måltiderna där Olof Olofsson, sedan Gamm-Olof hade sällat sig till sina förfäder på kyrkogården i Dal, hade intagit faderns plats i högsätet längst in i stugan. Och där lät hustru Ingrid pigorna duka fram vad kök och visthusbodarna förmådde för att mätta hungriga arbetskarlar under söckendagarna eller till fest när sådan skulle firas. I mellanstugan stod ekkistan med sina järnbeslag, där hustrun förvarade tyger av kläde och saffian, gärna i granna, röda färger eller grå vadmalklädesstrumpor, lödiga silverskedar, silverstop, ringar och andra skatter som kunde göra en husmor stolt.

Kläderna som Galagöksfolket använde var enkla, varma och slitstarka av vadmal och kläde. Pigorna gick i skinnkjortlar av fårskinn. I härbrena förvarades fyrskafsväv, valmad hampväv och hampa, lin och handskläder av tysk sämsk, medan mors kaprönickia (vad detta är för sorts plagg har vi inte kunnat klara ut. Red.) och hennes kammelatskjortel hängde inne i storstugan tillsammans med fyrträdeskjorteln och det fina silverbältet. Där inne fanns även fars böcker, en bok om ”verldenes sista tillstånd”, en psalm- och evangeliibok, ett par små psalmböcker och en ”catechismibok”.

I härbrena runt manbyggnaden hade man under go-år tunnor med råg och korn som malts på skvaltkvarnen uppe i bäcken i skogen, ärtor, brödkakor, saltad lax, kött och smör från fäbodvallarna, tunnbröd och sist men inte minst den goda och mättande surströmmingen som man hade fångat vid kusten och som sedan stått i solen och jäst. Den förvarades nu i stora buktande träkaggar. Gryngröt och mjölkvälling, vildkött och sovel var läckra rätter. Men när missväxt och hungerår inträffade, vilket hände alltför ofta, måste man rädda livet med barkbröd och den så kallade stampukakun som hustru Ingrid på Galagök lärt sig tillreda av sin mor och hon av sin mor i släktled tillbaka. Hunger och missväxt hade alltid varit norrlänningarnas ständiga följeslagare. Stampukakun ”tilredes af Ax dem de skära från Halmen och sönderhacka med ett Hackelsejärn, torka och mala. På detta Miöl gjuta de siudhett watn, ock blanda det af Drank ock Kornmiöl, om råd är därtill, samt baka så Bröd deraf”.

Olof Olofsson blev, som tidigare nämnts, vald till sexman och kyrkvärd. I 1686 års bänkläggning i Dals kyrka, det vill säga den plan enligt vilken sockenfolket i överensstämmelse med urgammal sedvänja tilldelades sina bestämda bänkplatser i kyrkan, placerades han på bänk 2 med sonen Erich på bänk 8, medan på kvinnfolkssidan hustru Ingrid presiderade på första bänken och Galagöks övriga kvinnfolk satt på andra bänken. År 1693 är Olof Olofsson tilldelad första bänken på manssidan, en anteckning som emellertid är överstruken i kyrkoboken, vilket tyder på att han är avliden detta år. Ett antagande som styrks av att sonen Erich Olofsson i Galagök år 1694 på Philippi Jacobi dag testamenterar till kyrkan 4 thaler efter ”sine salige föräldrar”.

Förutom sonen Erich fanns det möjligen ytterligare en son i äktenskapet, ty år 1673 gav Johan Olofsson från Galagök 1 thaler och 8 i lysepenningar.

Under Olof Olofssons tid inträffade de beryktade trolldomsprocesserna i Dal och de tvenne grannsocknarna inom Torsåkers pastorat. Ända sedan våra landskapslagars tid hade trolldom i Sverige varit belagt med dödsstraff. Det stadgades att trollkarlar skulle steglas och trollkonor brännas och många var de stackars

oskyldiga människor som föll offer för den rådande vidskepelsen. Scenerna som utspelades vid avrättningsplatserna var gräsliga men ingen människa hade förbarmade med de arma offren. Det var ju bara en kristlig gärning att oskadliggöra dessa Satans redskap som med ett enda ord eller en blick troddes kunna bringa olycka och fördärv över sina medmänniskor. Som en smitta hade tron på häxeriet spritt sig över världen.

I vårt land, där en viss kylig balans trots allt under tidigare år haft en viss förmåga att dämpa vanvettet från kontinenten, tog emellertid häxprocesserna inte någon riktig fart förrän under 1660-talet, men då spred de sig med rasande fart över hela landet. Överallt i Norrland sprakade häxbålen mot skyarna och i Torsåkers pastorat utbröt på 1670-talet en formlig häxepidemi.

I Ångermanland hade vidskepelsen djupa rötter. I landskapets domböcker från 1600-talet är det ofta tal om att trollkärningar brukade skava malm från kyrkklockorna. Till skydd mot detta ofog ordnades i Sidensjö vakthållning vid klockstapeln år 1627. Mer trollkunniga än andra ansågs finnarna vara. Ångermanländska trolldomsprocesser och avrättningar såväl av trollkarlar som trollkonor förekom redan i början av 1600-talet.

Marken var alltså väl förberedd för den stora trolldomsepidemin på 1670-talet. År 1674 avkunnades i landskapet inte mindre än 48 dödsdomar varav 10 i stiftsstadens Härnösand.

På ett berg i Torsåker halshöggs och brändes på två dagar anno 1675 inte mindre än 64 personer från två socknar vid älven. För att överbevisa de misstänkta använde man sig av metoder som inte stod nutidens efter. Redan då florerade angivarsystemet och man skydde inte ens att använda sig av barnen. Särskilt var ett par pojkar från Njurunda beryktade för sina vittnesmål. Dessa pojkar utnyttjades även av Dalbygdens folk som placerade dem framför dörren till sockenkyrkan där de bland gudstjänstbesökarna fick peka ut dem som hade bedrivit trolldom och företagit Blåkullafärder. Förföljelserna tog sådan omfattning att sammanlagt 71 personer miste livet. Avrättningarna skedde på ett högt berg där under loppet av tre dagar de för häxeri dömda människorna halshöggs och brändes. En lång tid efteråt, förmäler traditionen, kunde man höra det ilska skallet av trollhundar från berget som därför erhöll namnet Skällberget. De båda Njurundapojkarna erhöll enligt anteckningar i kyrkböckerna vardera 20 öre i ersättning för gjorda tjänster.

Olof Olofsson som övertog hemmanet efter fadern hade med säkerhet sonen Erich som så småningom övertog gården. Möjligen fanns, som tidigare nämnts, ytterligare en son Johan.

Erich var gift med Anna Ersdotter från Limsta i Gudmundrå, en socken några mil längre söderut vid Ångermanälven. I 1686 års bänkläggning i Dals kyrka placerades han på bänk 8 troligen i egenskap av kyrkovaktare, till vilken syssla han valdes åren 1690, 1691 och 1706. År 1695 begick han synbarligen någon förseelse för ”hvilken han böth 1 thaler”. En altarkappa, som redan år 1711 angavs som gammal, sägs vara skänkt av honom. Hustrun Anna Ersdotter dog 1716 i Galagök, året efter det att äldsta sonen hade flyttat till Umeå, då detta år lämnades 1:28 i testamente efter Erich Olofsson, som tydligen avled något senare under året.

Galagök övertogs nu av Erich Ersson, Erich Olofssons tredje son som föddes ”die Bartholomei” (= 24. aug.) år 1690. Han blev som förfäderna bonde och i sinom tid liksom farfadern kyrkvärd. Han gifte sig år 1723 med Sara Henriksdotter och fick fyra barn, sonen Erich troligen född år 1722 som fortsatte i faderns fotspår dock inte på fädernegården. Den övergick nämligen omkring år 1760 i mågen Grels Grelssons ägo. Erich blev i stället bonde på 5 ³/₄ Seland nr 3 i Galagök. Ännu år 1805 ägde han denna gård, men därefter är hans släktgrens öde höljt i dunkel.

De tre andra barnen var döttrarna Anna född den 22 april 1724, Märta född den 12 januari 1731 och och gift med Märten Abrahamsson, bonde i Mo, Dals socken samt Sara född den 29 november 1735. Sara vigdes år 1754 med Grels Grelsson från Ytterlännäs. Hon avled den 16 juli 1833 ”sörjd av 2:ne barn, 14 barnabarn, 35 barnabarnsbarn samt 2:ne barnabarnsbarnbarn vid en ålder av 97 år och 8 månader”. Maken Grels Grelsson övertog den Lindahlska gården i Galagök. Ättlingar till honom i nedstigande led brukar ännu i dag det fäderneärvda hemmanet.

Förutom sonen Erich hade gamle Erich Olofsson fem barn, äldste sonen Johan Ersson som blev bonde i Norum efter gifte med Brita Larsdotter i Norum, andre sonen Olof - vår stamfar - sonen Israel född den 10 mars 1692, Karin född ”S:t Michaeli” (= 29. sept.) 1695 och gift 1723 med Abraham Andersson från Löfsjö samt Britta född den 29 december 1698.

Sonen Olof Ersson föddes i oktober 1685 tre år efter det att landet hade begåvats med en tronföljare, den blivande hjältekonungen Carolus XII. Olof växte upp på den burgna gården i den fagra Dalbygden där förfäderna i många generationer brutit bygd och odlat jord. Han hade både på fädernet och modernet outspätt bondeblood i sina ådror, men ödet ville att han skulle bryta upp från den fäderneärvda torvan och fullgöra sin manngärning på andra områden än fäderna. Stormaktstidens sociala omvälvning hade satt in även i det avlägsna Ångermanland.

Måhända hade hans farfar och far genom ställning som kyrkvärdar och sexmän fått kontakt med den högre bildning som representerades av prästerskapet. Kontakterna med Härnösand bidrog väl också till beslutet att

sonen skulle bryta med släktens bondetradition och ägna sig åt studier för att bli präst, något som denna tid var slutmålet för de studerande bondesönerna.

Olof Ersson som antog släktnamnet Lindahl, troligen efter sin hembygdssocken Dal, inskrevs höstterminen 1704 vid gymnasiet i det närbelägna Härnösand.

Härnösand var redan under vikingatiden en ort av betydelse då en gammal kultplats var belägen på ön som i alla tider spelat en stor roll som handelscentrum. Staden erhöll stadsprivilegier år 1585 genom Johan III som tvingade landsköpmännen på orten att bygga upp en stad vid hot om att annars bli deporterade till de genom kriget vunna men ödelagda städerna i Ryssland. Karl IX befördrade utvecklingen av Härnösand genom att bevilja staden seglationsrätt som emellertid senare begränsades. Genom införande av det bottniska handelstvånget år 1636 avskars staden från sina tidigare förbindelser med utlandet. Nu fick stadens skepp endast segla till Stockholms län och Åbo. Sedan urminnes tider idkades handel vid marknadsplatsen, den så kallade Korsmässan. Den började den 14 september, då ångermanlänningarna, medelpadsbor och andra inifrån landet avyttrade sina produkter såsom bräder, vilt, skinn och fisk mot varor som fördes dit av handelsmän söderifrån. Inte minst saltet var en viktig handelsvara liksom spannmål, järn och hampa med mera.

I Härnösand omtalas redan år 1595, tio år efter stadens grundläggande, en så kallad pedagogi eller barnskola. I det gamla ståndssamhället var undervisningen av barnen avpassad efter vad som för varje stånd ansågs nödigt. För gemene allmogen ansågs den undervisning som meddelades av sockenprästen tillräcklig. Den läskunnighet man eftersträvade var endast ett hjälpmedel för att inlära kristendomens huvudstycken. För städernas borgerskap ansågs däremot en viss färdighet i skrivning och räkning eftersträvansvärd. Denna undervisning meddelades just i ovan nämnda pedagogier eller barnskolor. Den som ville söka sig in på den lärda banan, vilket på 1600-talet i regel var likvärdigt med prästbanan, måste söka undervisning vid trivialskolorna. Dessas huvuduppgift var att lägga en säker grund i tidens internationella språk latinet. Därifrån gick man vidare till gymnasier. Studierna där utgjorde en direkt förberedelse för akademiska studier och bedrevs i former lånade från universiteten, huvudsakligen föreläsningar. Gymnasidektorererna var i motsats till trivialskolans så kallade kollegor inte klasslärare utan ämneslärare och sorterade direkt under stiftets ärkebiskop och domkapitel.

I 325 år har Härnösands gymnasium bestått. Dess historia uppvisar många och fascinerande färgrika inslag. En hel landsdels kulturella utveckling hänger samman med denna skola som vid mitten av 1600-talet kom till stånd i det lilla fiskeläget vid den stormpinade Bottenhavskusten i Ångermanland. Genom krig och brand, umbäranden och svält lyste den lärdomens och kunskapens ljus över de öde trakterna, vårdat och underhållet av lärare och präster. Redan år 1620 hade Gustav II Adolf utfärdat sin berömda resolution om undervisningsväsendet i riket. Samma år beslöts att inrätta av en trivialskola i Härnösand. Trivialskolan var ett inte fullt utbyggt gymnasium. Dess förste rektor, teologie adjunkten Laurentius Tolfstadius, hade vid sin sida en conrektor och en superior collega. I mars 1641 hade skolan redan 80 elever och antalet växte snabbt.

År 1648, den Westfaliska fredens år, bestämde drottning Kristina i sin bekanta skolordning att ett fullständigt gymnasium skulle inrättas i Härnösand. I staten för nästa år var upptagna löner för sju lektorer. Under 200 år var denna skola Norrlands enda gymnasium. Eleverna kom från de mest skilda håll i det jättestora landskapet. Det var bondpojkar från Jämtland, från kustlandskapen längre norröver, från Ångermanälvens strandbyar och studiehungriga ynglingar från de lappländska ödemarkerna. De flesta hade kost med sig som skulle räcka långt in på terminen. Matsäcksskrinen hemifrån var fyllda med torkat kött, fälår och renbogar, hårdsaltat smör och ost.

Allmogesönernas skolgång var ofta ganska oregelbunden, i mycket naturligtvis beroende på de långa avstånden och svåra färdvägarna till och från hemorten, men även på att föräldrarna slapp att betala mantalsskatt för barn som gick i skolan. Ofta skickade man därför iväg dem några veckor vid tiden för mantalsskrivningen. Pedagogien hade korta terminer från Michaeli till Lucia samt från Kyndelmässotiden till ingången av juni.

Härnösandsgymnasiets uppgift var närmast ett prästseminarium, i detta gymnasium betydde denna uppgift kanske mer än på andra håll. Märkligt är också, att gymnasiet var ett slags missionsinstitut för de kristna samerna. Sameynglingar fick studera vid skolan och gymnasiet för att sedan verka i samemissionens tjänst.

En egendomlig anordning vid Härnösandsgymnasiet var att en av lektorerna samtidigt skulle fungera som provinsialmedicus i Västernorrland.

Det äldsta skolhuset i staden byggdes år 1640 för trivialskolan. Denna var en förberedelse för gymnasiet. Sommaren 1651 började bygget för en gemensam skollokal på en tomt där skolan sedan skulle ligga i mer än två århundraden. År 1689 blev den monumentala byggnaden färdig, monumental om man jämförde den med kåkarna i staden. På nedre botten fanns elva rum och i övre våningen två stora salar varav en synodalsal för stiftets prästerskap. År 1708, sista året Olof Lindahl bedrev sina studier där, fick huset ett fyrkantigt torn med koppartak och ovanpå detta en förgylld krona på fyra pelare. I tornet byggdes en klocka in. År 1710 förstördes det ståtliga skolhuset av våld och undervisningen hölls i kyrkan som hade blivit skonad.

Redan följande år, den 2 november 1711, kunde ett nytt skolhus invigas som emellertid den 4 april 1714 förstördes, då några skolleda djäknar satte eld på byggnaden. Härvid utbröt en stor brand som varade i två dagar och förstörde inte bara skolan utan en stor del av staden. De vanartiga pojkarna, som gick i gymnasiet och trivialskolan, togs i förvar av rådhusrätten. Två man av borgerskapet turades om att hålla vakt över dem. De fem pojkarna var emellertid inte alls tagna av de olyckor de hade vållat. I stället fördrev de tiden med att blåsa flöjt, slåss, spela kort och krossa fönsterrutorna i häktet. Flera av de unga mordbrännarna dömdes att brännas på bål, men hovrätten benådade dem och lindrade straffen till gatlopp och risslitning.

Huruvida Olof Ersson Lindahl gick igenom trivialskolan är inte känt, men från och med höstterminen år 1704 återfinns han som gymnasist i gymnasiet enligt den ännu bevarade skolmatrikeln. Undervisningen meddelades av sju lektorer av vilka två var teologer. De undervisade gymnasisterna i grekiska och hebreiska samtidigt som de alternerande ledde gymnasisternas varje lördag återkommande predikoövningar. Latinet, som varje elev måste behärska både i tal och skrift för att vinna inträde vid gymnasiet, hade inget särskilt lektorat, men undervisning i latin ingick i nästan samtliga ämnen på gymnasiet. Lektorn i logik och fysik gav på högstadiet även en kurs i fysik, varmed avsågs biologi med hälsolära ty ”för en blivande präst på landet hörde kannedomen om människokroppen och om läkande örter” givetvis till de mycket nyttiga kunskaperna.

Superintendent i Härnösand vid denna tid var Karl XI:s drabantpräst Göran Wallin hos vilken Olof Lindahl senare, efter avslutad utbildning, i flera år skulle tjänstgöra som adjunkt.

Ännu vid denna tid florerade vid gymnasiet seden att nybörjarna vid gymnasiet, novitierna, under Depositors ledning skulle genomgå en reningsprocess för att bli upptagna bland och förbrödrade med de äldre akademikerna. Detta skedde så att de drevs fram som en fårscock utmed gatorna fram till Akademihuset, utklädda, sotade i ansiktet och med svinbetar i munnen. Efter besvarande av diverse spetsfundiga frågor rengjordes de och upptogs som akademiska medborgare.

Efter genomgångna gymnasialstudier inskrevs den unge bondsonen den 12 september år 1708 som student vid Uppsala universitet under namnet ”Olaus Lindahl Ångermannus” tillika med landsmannen Matthias Agner.

Det svenska rikets öden under dessa år avgjordes på de ryska slätterna och i Volhyniens sumpmarker av kung Karl och hans knektar i kamp mot moskoviterna och i kamp med köld och hunger för att försvara moderlandets frihet. Samtidigt traggade den unge studenten sina latinska grammaticor och hebreiska skrifter i den gamla stiftsstadens. Den var då knapphändigt återuppbyggd efter den förödande branden år 1702 som förstörde nästan hela den åldriga staden vid Fyrisån. Ännu förflöt livet där någorlunda oberört av de isiga stormilar som från öster började svepa in över riket. Ryssen stod ännu långt utanför det egentliga Sveriges gränser och livet i universitetsstaden fortsatte alla utskrivningar till trots sin gilla gång.

Budet från Poltava kom som ett hårt slag för hemmasvenskarna vana som de var vid de karolinska härarnas ständiga segrar. Det fanns inte många hem i Sverige som efter kapitulationen vid Perevolotjna inte fått någon fader eller broder eller son eller granne och vän deporterad till fångenskap i Sibirien. De mötte där omänskliga svårigheter och hårda öden från vilka endast få skulle återvända till hemlandet och sina familjer. Inte ens moderlandet blev skonat. Året efter det att Olof Lindahl började sina studier i Uppsala anföll danskarna Skåne men hejdades genom Magnus Stenbocks och hans soldaters insatser i slaget vid Hålsingborg den 28 februari 1710 där de svenske i grund lyckades slå arvfjenden och tvinga honom att utrymma provinsen.

Men det var inte bara krigets fador som kastade sin skugga över vårt land. Flera års felslagna skördar hade vållat svår hungersnöd och till råga på allt närmade sig den fruktansvärda allhärjaren pesten genom norra Europa. I maj 1710 bröt pesten ut i Riga och sedan kom turen till Reval. I juni samma år kom farsoten till Stockholm med en skuta från Livland som passerade Stäket och ankrade upp på Stockholms ström. Från huvudstaden spred sig sedan pesten med förfärande fart över hela riket ända upp till Härnösand. Anteckningar från denna fasans tid omtalar att väderleken höll sig ”tjock och töcknig som under digerdöden. I september blev en stark töcken och förgiftad dimma över hela staden. Det var helt stilla och lugnt. Ingen droppe regn kom under hela hösten”. I Stockholm krävde farsoten 20 000 människor eller en tredjedel av stadens befolkning. Kyrkklockorna klämtade ständigt sina dödsringningar i städer och på landsbygd. Åkare och körsvenner skramlade omkring med sina långkärror på stadsgatorna för att samla ihop liken som snabbast begravdes i massgravar.

Att koncentrera sig på studier under dessa tider var inte lätt. Varje pestsmittat hus skulle genom politiekollegii protokoll ”med vitt kors utmärkas”. Husägarna i universitetsstaden skulle anskaffa och ha i beredskap sådana ämnen ”som till rökande nyttige och tjänlige äro såsom tjära, beck, harts, malört, enris, salpeter, svavel, varmed man icke försumma skall dagligen röka, såväl i kyrkorne och på kyrkogårdarne samt torg som i private husen”. Det är inte bekant huruvida Olof Lindahl stannade kvar i Uppsala under denna tid eller om han flyttade hem till Dal där befolkningen inte var utsatt för samma smittorisker som människorna i de södra delarna av landet. Någon medlem av familjen avled dock inte i pesten.

Olof Ersson Lindahl läste vidare på sin examen och blev efter fullbordade studier prästvigd i hembygdens stad Härnösand i februari 1712 av superintendenten Göran Wallin. Under honom skulle Olof Lindahl tjänstgöra som adjunkt under 3 2/3 år efter att han först under fyra månader hade varit vice kapellan i Boteå. Han var under adjunktstiden bosatt vid superintendentens gård i Säbrå en knapp halvmil väster om Härnösand.

Han fick här förmånen att tjänstgöra under en högt bildad, gammal krigarpräst och karolin. Superintendenten hade varit hovpredikant och betrodd själasörjare för både Karl XI och Karl XII. Trots att han var född norrlänning hade Göran Wallin förflyttats söderöver och kom efter en predikan för Karl XI, svenska folkets avhållne Gråkappa, högt i gunst och utnämndes till hovpredikant och predikant vid Hans Majestäts drabanter. Vid den gamle konungens död var Wallin närvarande och bringade honom tröst och hugsvalelse under hans sista dygn. Han var också den som tillslöt ögonen på den döde konungen. Göran Wallin förberedde arvtagaren, sedermera Karl XII, till hans första nattvard och medföljde den unge kungen på hans fälttåg i kriget mot Danmark. På Michaelidagen år 1700 tillönskade han kung Karl och hela krigshären "Guds heliga änglars medfölje och beskydd" innan kungen och armén på flottans skepp förflyttades till Livland på väg till den ärorika segern vid Narva samma år. Själv fick den gamle drabantpredikanten förflyttning tillbaka till sitt kära Norrland.

Under denne förtjänte karolinerpräst fick den unge Olof Ersson Lindahl göra sina första prästerliga lärospån. Många gånger under långa vinterkvällar efter avslutad prästerlig gärning fick han höra sin förman och äldre kollega berätta om skicksediga händelser som ägt rum under gångna år.

Emellertid hade kriget ryckt allt närmare de svenska gränserna. Medan Karl XII ännu var kvar i Turkiet trängde ryssarna härjande in i Finland. Snart måste man även vid de norrländska kusterna vara beredd på fientliga angrepp.

Den 29 juli 1713 skrev landshövdingen i Västerbotten E. Mannerburg att fienden på många ställen vid sjösidan obehindrat kunnat göra ingrepp i länet. Man hade därför vidtagit följande åtgärder:

1. De bönder som hade tagits ut till soldater men t.v. fått stanna i hembygden hade beordrats att hålla sig redo vid påkommande fara.
2. Vårdkasar hade satts upp på många platser vid sjösidan och allmoget hade beordrats att hålla vakt och underrättats hur den skulle förhålla sig.
3. De gamla gevär och den ammunition som fanns i länet hade tagits ut och fördelats bland bönderna.
4. Borgarna hade tillsagts att förse sig med värjor och bössor och genom exercis göra sig skickade till största möjliga motstånd.

Mannerburgs efterträdare som landshövding, Anders Erik Ramsay, fullföljde försvarsåtgärderna så gott det gick. Men resurserna var små och tillgången på krut och bly, värjor och bössor var ringa.

Den 24 februari 1714 anlände med budkavle meddelandet om det ödesdiga slaget vid Storkyro kyrkby i Vasa där den svenska hären ledd av Armfeldt under tappert motstånd besegrades av ryssarna. Under tre dagar stod finnarna i slagordning från den 16 till 19 februari i köld och snöfall i väntan på ryssarnas anfall. Två gånger lyckades de kasta ryssarna tillbaka. Men motståndet bröts genom att en finsk bonde förrådiskt visade det ryska kavalleriet vägen genom en skog så att det kunde falla den svenska hären i ryggen. Senare på året nåddes Härnösandsborna av budskapet om den ryska plundringen och förstörelsen av grannstaden Umeå. Det var i sanning oroliga tider för människorna vid våra kuster.

År 1715 utnämndes Olof Ersson Lindahl till skolmästare i Umeå och lämnade Säbrå som några år senare brändes av ryssarna. Hela prästgården, där den gamle superintendentens maka stod lik, blev ett flammande eldhav. Allt brändes ned i grunden medan den gamle prästen själv måste fly genom skogarna och söka skydd i fjälltrakterna.

Olof Lindahl, som år 1715 ingick äktenskap med kyrkoherdedottern Sara Hellberg, packade ihop sina få tillhörigheter på en kärra och började jämte sin unga hustru den långa färden utefter Norrstigen till Umeå. Före överfarten av Ångermanälven vid Veda hann man med ett sista farväl till hembygden och de gamla vid Galagök som han inte skulle återse. Snart låg den breda Ångermanälvens vatten bakom det unga prästfolket. Hembygdsbergen i söder förtonade i blått molntöcken och kärran skumpade vidare på den gropiga vägen allt längre och längre norröver förbi Docksta och Skuleberget, in i Västerbotten, genom det platta kustlandskapet med skog och åter skog mil efter mil, tills man så småningom kunde skymta Umeälvens lugna, breda vattenyta och vid Röbbäck färjas över till den blivande hemstaden Umeå.

Umeå var vid denna tid en ytterst oansenlig ort strax ovanför Umeälvens utflöde i Bottniska viken (Norra Kvarnen). År 1725 uppgick folkmängden till endast 249 personer. Centralpunkten för handel och näringar hade tidigare varit förlagd till en plats en halv mil längre upp vid älven där en gles bebyggelse vuxit upp kring den

redan under medeltiden anlagda sockenkyrkan. Själva Umeå fick sina privilegier år 1622. De utvecklades senare under drottning Kristina.

Ungefär samtidigt anlades den första blygsamma skolan i Umeå, en pedagogi med en enda lärare, skolmestaren. Snart erhöll denne ett biträde i undervisningen, en så kallad åhörare och i denna form fortsatte undervisningen under halvtannat århundrade. Skolan var tvåklassig och bestod av en så kallad barnaskola. Någon trivialskola lyckades man aldrig inrätta trots många försök. Undervisningen i den lägsta klassen skedde under mycket enkla former. Det första ämnet var stavning och räkning. Sedan den unge skolgossen inhämtat nödiga kunskaper i dessa discipliner övergick man till katekesen som skulle inläras både innantill och utantill. För många elever blev emellertid Luthers katekes en alltför hård nöt att knäcka varför deras skolgång avslutades på detta stadium. De mera studiebegåvade fortsatte med Svebilii förklaringar samt psalmboken. De fick även lära räkning, geografi och historia samt skrivning efter föreskrift. De som ämnade fortsätta vid trivialskolan i Piteå eller Härnösand fick dessutom redan i barnaskolan inhämta de första grunderna i latinet.

Olof Ersson Lindahl tjänstgjorde som skolmästare och rektor vid skolan under åren 1715-1722 men som det anmärktes i en dåtida skolmatrikel ”hade Han intet mycket at giöra”. Den 18 september 1714 hade nämligen Umeå stad plundrats och bränts av ryska trupper, som hade gått över Bottniska viken, varvid bland andra hus även skolan brändes ned till grunden. Prosten i Umeå vid denna tid Nils Grubb antecknar om dessa år i skolans historia i skolans första matrikel av år 1714:

”Anno 1713, när jag, Nils Grubb, kom hit till Umeå pastorat, var ingen matrikel i scholan. Docentes var då Hr Elias Ask och Hr Jon Byström. Jag ärnade inrätta en riktig matrikel och lät emellertid anteckna discentes på ett apart papper. Emellertid kom ryssen 1714 och förstörde stad och schola. Ifrån den tiden är ingen riktig skolgång hållen, emedan Borgerskapet med sina barn blev kringströdda i byarna kring socknen. Detta varade intill 1722 om hösten, då en stor del av Borgerskapet fått upp hus i staden och då scholan blef åter uppbyggd . . . ”

Den i matrikeln omnämnde Elias Ask är en av förfäderna till Olof Ersson Lindahls barnbarnsbarnshustru, Erica Lindahl född Rehn, prostens Olof Lindahls i Vilhelmina hustru. Elias Ask var esquadronsprekikant vid Västerbottens regemente och utnämndes sedermera till kyrkoherde i Lövånger, en utnämning som han erhöll av Karl XII i Stralsund. Han avled år 1722 och var gift med dottern till rådmannen i Umeå, Berndt Johansson Lambert. Genom detta äktenskap blev Erika Lindahl en av de s.k. Lambertska arvingarna (se kap. 5).

Skolmästaren Olof Ersson Lindahl kunde på grund av ofreden inte hålla någon ordnad undervisning. Den undervisning av barn som förekom meddelades i sockenkyrkan, ett provisorium som varade till år 1722 då stadens nybyggda skolhus togs i bruk, men då hade Olof Lindahl lämnat sin tjänst som skolmästare och utnämnts till komminister i Umeå landsförsamling.

Under ofredsåren, närmare bestämt den 8 september 1715, hade den nyblivne skolmästaren ingått äktenskap med den 29-åriga Sara Hellberg, dotter till kyrkoherden i Ljustorp Erik Christophori Hellberg och dennes maka Sara Barbara Larsdotter Moman. Den unga prästfruns mormor Maria Nilsdotter, som föddes år 1641, var gift med rådmannen i Härnösand Lars Persson Moman. Det är väl att förmoda att de båda unga lärt känna varandra under Olof Erssons studietid i Härnösand. På mödernets kunde Sara Lindahl räkna härstamning från Vasaätten.

För det nygifta paret stundade emellertid svåra tider i den skövlade, förstörda och nedbrända staden där de båda unga måste bilda sitt första hem. De kommande åren skulle inte bli lugnare.

Ett glädjebudskap nådde dock Umeåborgarna: kung Karl hade den 13 december år 1715, efter femton års bortovaro från landet, återkommit och åter beträtt Sveriges jord på den skånska kusten. Trots alla svårigheter och bekymmer för framtiden ingav detta meddelande en stråle av hopp, men samtidigt strömmade oroande nyheter in.

Samma år hade hela finska armén under generalen Armfeldts befäl förlagts till trakten av Umeå för att skydda stadens befolkning. Men skyddet blev av mycket tveksam natur. När trupperna påföljande år drog bort antecknades det i kyrkoböckerna: ” . . . blef Socken jämmertligt ruinerat, thy de foro illa fram med stiälände, röfwande och öfvervåld föga bättre än fienden”.

Trots allt var adventstiden inne även den mörka vintern 1718 och Olof Ersson Lindahl och hans maka rustade sig med sin familj, äldste sonen Eric som snart skulle fylla två år och den bara ett par månader gamla sonen Israel, för att med de enkla möjligheter som stod till buds bereda sig till den kristenhetens stora högtid som nu nalkades. Mycket fanns väl inte att duka fram på långbordet och på tenntallrikarna fanns knappt så mycket att det kunde mätta hungriga munnar, men trots allt var det en glädjetid, den heliga adventstid, då nåddes prästhemmet av nyheten söderifrån, en nyhet som förts vidare genom hela Sveriges land, kungen var skjuten, kung Karl fanns ej mer.

Varje år hemsöktes den norrländska kustbygden av ryska partier och åren 1720-1721 nedbrändes vad som återstod efter de tidigare ryska plundringstågen. I maj 1720 lämnade en stor flotta om 150 fartyg bestående av galejor och lodjor den finska kusten och stävade över Bottenhavet med kurs på Umeå.

Visserligen låg den svenska örlogsflottan utrustad tidigt på våren 1720. Den var dessutom förstärkt med en brittisk flotta om 20 linjeskepp och 4 fregatter som i början av maj löpt in i Östersjön för att förena sig med svenskarnas 11 linjeskepp och 8 fregatter. Huvudstyrkan av den svensk-engelska flottan började blockera Reval, men den engelske generalen visade ingen lust att våga något anfall mot fästningsverken eller mot den ryska flottan i hamnen. Vid alla företag som det blev fråga om gjorde han bara svårigheter. När tre veckor hade gått upphävde han blockaden och seglade iväg för att hämta proviant och dricksvatten i Dalarö och lämnade svenskarna åt deras öde.

För Umeå stad blev de engelska sjömännens uppträdande dödsstöten. Den ryska eskadern kunde nu utan några hinder gå över Bottniska viken för att bränna Umeå som nätt och jämnt hade hämtat sig efter förödelsen sex år tidigare. Den kringliggande landsbygden fick dela stadens öde och på Holmön gjorde ryssarna skallgång och slog ihjäl eller släpade bort alla infångade personer. Vid underrättelsen om ryssarnas framfart sändes en svensk flottavdelning norröver, men den kom för sent för att avskära fiendens återtåg. Förmodligen hade engelsmännen under tiden lyckats fylla sina färskförråd och vattentankar - hur det gick med den engelska flottans ära är en annan historia.

De små hemmastyrkorna bestående av 150 oberidna karelska dragoner och större delen av Umeå kompani upptog den ojämna kampen med den överlägsna fienden, som påstås ha uppgått till 10 000 man, men måste efter smärre skärmytslingar dra sig tillbaka. Staden låg nu öppen för plundring och den ryska soldatesken försummade inte möjligheterna. Snart skvallrade svarta rökmoln från de brinnande husen för de i skogarna gömda Umeåborna om vad som försiggick i hemstaden. Umeå stadsförsamlings kyrka blev vid detta tillfälle nedbränd till grunden, alla kyrkböcker förstördes. Inkräktarna tog de gamla, gulnade folianterna och använde dem som förladdningar i kanoner.

Det var svåra år för de av kriget hemsökta Umeåborna. Om situationen i Västerbotten skrev landshövdingen till Kungl. Maj:t februari 1719 ”att om icke Eders Kongl. Maj:t visar allmogen någon nåd med tidig allernådigt försorg av spannmåls avsändande vid första öppet vatten härifrån, befruktar jag landets totala ruin, ty bonden, som äter rena barkbrödet, kan inget berga sina ängar för matthet av den släta spisen han åtnjuter, där han icke bekommer någon säd till uppehälle”.

Liksom stadens övriga borgare måste Olof Ersson Lindahl med familj gå på gång, när vårdkasarnas flammande sken från kustbergen varnade för ankomsten av nya ryska plundrarhorder, lämna hem och ägodelar i sticket och med det allra nödvändigaste i form av livsmedel och kläder packade i näverkontarna på ryggar på fly ut i de skyddande skogarna.

År 1721 slöts äntligen freden i Nystad. Freden blev hård, men trots detta var innevånarna vid Bottniska vikens kuster, som hårdare än andra i landet fått uppleva krigets fasor, glada att ofredsåren äntligen var över så att de kunde hoppas på möjlighet att åter bygga upp sina brända hem och förstörda städer. Från skogar och fjäll samlades åter Umeåborna i sin förstörda stad och med dem kom också Olof Ersson Lindahl med hustru och barn tillbaka.

”Här var icke lämnat sten på sten och där gol icke hane på det förbrända stadsområdet vid Umeälven”, som en dåtida författare målande skildrar tillståndet på orten. Alla de efter föregående hemsökelse provisoriskt uppförda stugorna och jordkojorna hade jämnats med marken. Den första tiden var det inte ens möjligt att skaffa sig tak över huvudet. Genom lån från lyckligare lottade fränder och med stöd av en allmän rikskollekt anskaffades emellertid medel till stadens återuppbyggande. Det vittnar väl om andan bland Umeåborna att man redan år 1722, när de mest angelägna personliga behoven hade tillfredsställts, började ta itu med det nya kyrkobygget samtidigt som även skolan återuppfördes.

Av socknens 480 hemman var det bara 145 som inte hade förstörts av eld eller lämnats öde.

År 1722 blev Olof Ersson Lindahl utnämnd till komminister i Umeå landsförsamling vars kyrka undgått förödelsen under de gångna åren. Han tillträdde tjänsten samma år.

I landsförsamlingen med sin lilla, vackra medeltidskyrka ute vid Backen skulle Olof Lindahl ha sin verksamhet för återstoden av sin levnad. Kyrkobyggnaden låg (och ligger alltjämt, men eldhärjades år 1893. Red.) nere vid älvstranden, omgiven av träd genom vilkas grenverk solreflexerna på älvens vatten glittrar under ljusa sommarkvar. I kyrkans inre under det mäktiga valvet med sina medeltidsmålningar härskade en säregen stämning av innerlig andakt när orgelverket brusade eller då någon av prästerna lade ut evangeliet från predikstolen. Kyrkan hade relativt oskadd undsluppit de gångna årens härjningar. Kyrkoherdebostället blev nedbränt medan kaplansgården i Hakmark, där Olof Lindahl inredde sitt hem, hade klarat sig undan förödelsen.

Den unge komministern tillträdde sin tjänst under en mycket orolig tid i församlingens historia. Just då rasade "det stora oväsendet i Umeå" som värst. Prosten i församlingen, den ovanligt duktige och skicklige Nils Grubb, hade på tillskyndan av avundsmän inom prästerskapet och en del församlingsbor av konsistorium anklagats för "villfarelser i läran, villfarelser om lagen, villfarelse om ångern över synden" med flera grova förvillelser i tjänsten. Detta ledde till att en kommission tillsattes som efter långvariga undersökningar till slut sammankallade hela församlingen den 8 augusti 1724 i landsförsamlingens kyrka för att genomgå förhör i kristendomskunskap. Ett skamligt uppträde som berörde den unge komministern Olof Lindahl mycket illa. Uppfostrad i gammaldags hederlighet måste det ha känts svårt att på detta sätt se sin värdade förman få schavottera inför den obildade menigheten. Inte mindre än 1631 personer förutom Olof Lindahl och de övriga prästerna inom församlingen fick genomgå förhör - ett förhör som måste ha börjat i arla morgonstund och inte gärna kunde ha slutat förrän sent om aftonen. Förhöret ledde emellertid till att prosten Grubb blev fullständigt rehabiliterad och oväsendet i Umeå kunde upphöra.

I prästfamiljen hade under de gångna åren flera telningar växt upp. Äldst var sonen Eric, som föddes den 19 januari 1717 och som sedermera blev prost i Lycksele. Året därpå den 15 september 1718 föddes sonen Israel som i likhet med sin äldre broder beträdde prästbanan och som slutligen utnämndes till prost i Nordmaling. Båda pojarna fick under sin barndom uppleva de svåra förhållandena under rysshärjningarna, den stora ofredens tid. De måste med sina föräldrar dela nöden och påfrestningarna under de år de måste fly från hem och härd för att avvakta en oviss framtid i skydd av de norrländska ödemarkerna. Efter de båda sönerna föddes två döttrar, Barbro gift i oktober 1745 med amiralitetsgevaldigern Johan Friedrich Frantz von Flücht i Karlskrona samt Anna Charlotta född i januari 1726 och gift år 1746 med bataljonsfältskären Lars Estling och död den 18 april 1788 i Nordmaling hos brodern Israel.

Den sista barnsörden blev emellertid för svår för Sara Lindahl. Någon tid efter barnets födelse avled hon den 3 februari 1726 och lämnade maken ensam med de fyra barnen.

Till hjälp i hemmet i komministergården fick Olof Lindahl en 48-årig köpmansdotter från Umeå, Margareta Djurman, änka efter stadsskräddaren Johan Önsell. Hon stannade kvar i prästfamiljen för att den 4 februari två år senare som komministerns maka överta kommandot i kaplansgården. Den sju år äldre maken medförde från sitt tidigare äktenskap en dotter Catharina som upptogs som styvbarn i familjen. Catharina gifte sig sedermera med kronobefallningsmannen Mårten Sandström och avled i Stockholm. Äktenskapet blev rikligt välsignat med barn, de efterlämnade inte mindre än 18 ättlingar.

År 1732 fick Umeåborna ett celebret besök. Den unge Carl Linnaeus hade av Kongl. Vetenskapsakademien fått i uppdrag att företaga en forskningsresa till det okända landet i norr där samerna bodde. Linné, som då var 25 år, avreste den 12 maj från Uppsala längs kustvägen norröver och passerade, efter ett besök i Härnösand, Ångermanälven vid Veda. "Strax vid Veda fick vi stora Ångermannåån en halv ¼ bred, med salt vatten full, ty detta är ett sinus maris och ej någon rätt å, här färjade vi över". Färden gick vidare förbi Docksta med ett besök i grottan på Skuleberget och in i Västerbotten. Till sist färjades han vid Röbbäck över Umeälven till Umeå "som ligger invid denna älv, som med färja seglas över och förer farkosten från havet och är nu en liten stad, som ännu ej väl reparerat sig efter det skadestånd han led av fiendens eld, då han totaliter blev avbränd". På sin väg till Lycksele passerade han landsförsamlingen och 14 dagar senare återvände han på sin färd vidare norröver.

Olof Lindahl fortsatte träget sitt arbete i landsförsamlingen. På senare år drabbades han emellertid av ohälsa och orkade inte längre utföra sina ämbetsåligganden. Sonen Eric som nu hade fullbordat sina akademiska studier och prästvigts år 1740 av superintendenten i Härnösand Nicolaus Stornel, en gammal bekant till fadern, fick därför rycka in som medhjälpare åt sin sjuke far. Efter tre år förflyttades sonen till Lycksele. Då måste den 57-årige, men på grund av sjukdom försvagade komministern, åter klara sig ensam.

Under dessa år fick Västerbottens befolkning än en gång en obehaglig påminnelse om det stora nordiska krigets fasor genom hattarnas ryska krig år 1741-43. Finland erövrades av ryssarna och Västerbotten blev åter en gränsbygd som fick ta emot spillorna av den svenska armén. Hären och hemvärnet begärde alla vapenföra män. Transporter av tross och krigsfolk samt förnödenheter krävde stora ansträngningar samtidigt som det ena missväxtåret efter det andra skärpte den skriande nöden. År 1742 sändes några tusen tunnor spannmål med fartyg till Västerbotten, men skeppen frös fast i isen långt innan de nådde Umeå. Den dyrbara spannmålen fick fraktas vidare med häst och släde.

I oktober 1742 kom översten Kristofer Freudenfeldt till Umeå med de illa medfarna resterna av det svenska rytteriet. Tillsammans med landshövdingen Gyllengrip välvde han planer på att angripa ryssarna över Kvarken och på så sätt undvika att Västerbotten skulle bli krigsskådeplats, planer som han med kraft fullföljde tills han själv år 1743 omkom i skruvisen på Bottenhavet.

År 1749 blev arbetsbördan för tung för Olof Ersson Lindahl varför han hos konsistorium anhöll att få den yngre sonen ”ordinerad” som hjälppräst. Detta beviljades och Israel måste avbryta sin Uppsalavistelse för att återvända till hembygden vid Umeälvens strand.

Detta skedde förmodligen inte med glatt hjärta då den unge studenten år 1740 möjligen hade börjat tvivla på sin prästerliga kallelse och i stället ägnat sig åt studier vid den filosofiska fakulteten där han blev fil. kand. år 1747. Han deltog flitigt i det glada studentlivet i den gamla lärdomsstaden och anförtroddes bland annat uppdraget att på Västerbottens nations vägnar hålla högtidstalet för dåvarande kronprinsen Adolf Fredrik när denne samma år valdes till universitetskansler. Den 13 juni 1749 promoverades han till filosofie magister. Någon tid därefter måste han för alltid lämna sitt kära Uppsala där han hade skrivits in som student redan den 8 oktober 1735.

Efter prästvigning i Härnösand i december år 1750 återvände Israel Lindahl till sin barndoms stad där hans nu svårt sjuke far ivrigt väntade på sonens ankomst för att på honom överlämna sin del av ansvaret för församlingens skötsel.

Olof Lindahl levde ytterligare ett par år. Han avled den 2 augusti 1754 och begravdes på landsförsamlingens kyrkogård. Hans andra maka överlevde honom i många år och gick inte ur tiden förrän den 12 oktober 1770 i en ålder av 92 år.

Han efterträddes i sitt ämbete av sonen Israel som utnämndes till komminister i Umeå landsförsamling den 2 januari 1756. Israel stannade kvar i Umeå till år 1773 då han tillträdde kyrkoherdebefattningen i Nordmaling, söder om Umeå, en tjänst till vilken han hade utnämnts den 18 mars 1772.

Några år före sin förflyttning till Nordmaling hade Israel med sin familj gjort den besvärliga resan upp till Lycksele för att tillsammans med sin äldre bror Eric bevista prostens i Lycksele, den berömda Per Fjellströms, begravning. Den avlidne var svärfar till brodern Eric. Israel Lindahl förrättade själv jordfästningen på Lycksele kyrkogård. Hans tal vid graven utgavs följande år, 1765, i bokform i Stockholm ”Prosten, herr Pehr Fjellströms lefnadslopp, uppläst vid dess jordafärd i Lycksele kyrka den 26 augusti 1764”.

Med sin hustru Elisabeth Bjur, dotter till rådmannen i Umeå Pehr Bjur och Anna Arctaeus, och sina barn flyttade Israel Lindahl nu in i prästgården i Nordmaling där hustruns morfar tidigare varit kyrkoherde. Anna Arctaeus var syster till Peter Arctaeus, Linnés vän, till yrket läkare och berömd ichtyolog som drunknade i Amsterdam år 1735.

Nordmalings prästgård räknade sina anor från medeltiden och församlingen sina anor från 1300-talet då kyrkan byggdes. Prästgården var belägen vid kustlandsvägen som i lång tid var den enda förbindelseleden mellan norra och södra Sverige. Den fick därför ofta ta emot förnämliga besök. Riksrådet Thure Bielke passerade på mitten av 1500-talet stadd på resa till Finland. Karl IX med den sexårige sonen Gustav Adolf besökte prästgården då han vintern år 1600 återvände från Finland. Prästgården brändes under rysshärjningarna år 1721. År 1725 påbörjades en ny prästgård ”28 alnar lång, 10½ alnar bred och 14 varv hög”. De efterföljande prästerna förbättrade bostället och under Israel Lindahls tid försågs prästgården med brädfodring samt rödmålades. Han ägnade stor omsorg åt humlegård och kryddgård.

Israel verkade i Nordmaling till sin död den 28 augusti 1793 och hade dessförinnan utnämnts till honorarieprost. I äktenskapet föddes elva barn, de åtta äldsta medan familjen var bosatt i Umeå. Av de elva barnen uppnådde endast fem vuxen ålder och tre av dem föddes i Umeå. De var: Sara Margareta född 1759 och död 1831, gift med komministern i Skellefteå landsförsamling Olaus Renhorn, sonen Olof född 1762 och död 1832, lektor i Härnösand samt dottern Catharina Charlotta född 1770 och död 1848 i Boteå prästgård, gift med kyrkoherden i Berg Abraham Sjalander. I Nordmaling utökades familjen med ytterligare tre telningar, Gustaf född år 1774 och död vid spädd ålder, Carl Petter född 1775 och död 1848, kyrkoherde och prost i Boteå samt yngsta dottern Elisabeth Sophia född 1777 och död 1872, gift med bruksinspektorn Carl Wahlström.

Den äldste sonen i äktenskapet, Olof som föddes den 27 oktober 1762, blev student i Uppsala år 1781, filosofie doktor 1788 och verkade i Härnösand som gymnasierektor och konsistorienotarie samt sedermera som lektor i grekiska vid gymnasiet. Han fick där handleda sin unge kusin Olof som av sin far prosten Eric i Lycksele hade skickats ned till Härnösand för att genomgå gymnasiet där innan han år 1791 skulle påbörja sina universitetsstudier i Uppsala.

Lektor Lindahl var gift med en rådmansdotter från Härnösand, Magdalena Katarina Nordeström. I äktenskapet föddes tre döttrar av vilka den yngsta gifte sig med prosten i Nordmaling, Henrik Jakob Berlin. I detta äktenskap föddes den kände Karl Henrik Berlin, filosofie doktor, läroverksadjunkt i Härnösand och riksdagsledamot av 2. kammaren.

Lektor Olof Lindahls yngre bror Carl-Petter föddes den 30 mars 1775. Han blev student i Uppsala år 1795, men flyttade påföljande år till Åbo där han erhöll ”kondition” hos landshövdingen, generalmajoren Fr. von Willebrand. Efter avlagda prov tog han filosofie magistergraden den 26 juni 1798 samt ”speciminerade

praesidendo” i filosofiska fakulteten påföljande år. Han blev konsistorienotarie i Härnösand 1799, kollega i trivialskolan 1800-1805 och ordinarie konsistorienotarie år 1805. Han prästvigdes den 4 februari av dåvarande biskopen, Gustaf III:s gunstling, Carl Gustaf Nordin.

Carl-Petter Lindahl avlade pastorexamen år 1811 och utnämndes år 1812 till kyrkoherde i Boteå församling, belägen inte långt från farfaderns födelseort Galagök i Dal, men på motsatta sidan av Ångermanälven. Carl-Petter tillträdde arbetet i maj 1813. Han blev prost över egen församling år 1815, teologie doktor år 1830 och vice kontraktsprost över Ångermanlands västra kontrakt samma år. Han var riksdagsfullmäktig vid 1834 års riksdag samt praeces vid prästmötet i Härnösand samma år. Han blev ordinarie kontraktsprost den 2 september år 1840 och avled den 5 juni 1848 samt begravdes på Boteå kyrkogård. Carl-Petter Lindahl var medlem av flera lärda sällskap.

Han gifte sig den 13 augusti 1807 med Anna Elisabeth Stridsberg, dotter till rektorn i Härnösands skola Magnus Stridsberg och dennes hustru Elisabeth Maria Örtendal. Hans hustru avled den 13 juli 1845. Äktenskapet var barnlöst. Tillsammans med sin hustru ärvde han Sundby egendom i Boteå.

Dessa trakter vid Ångermanälven passerades av många färдемän. Förbi de båda färjeställena vid Veda och Hornö måste främlingarna sedan urminnes tider färdas vid sina resor från Stockholm och norröver. (Här finns numera Högakustenbron. Red.) Här passerade Karl IX älven på sin resa till Finland år 1602, 12 år senare följd av sin son Gustav II Adolf som 20-årig gick att besegra den ryska fienden. När högst densamme vid ett senare tillfälle - efter Östersjöprovinsernas erövring år 1626 - vände åter över Finland beledsagades han av sin gemål drottning Maria Eleonora. Men de skildes åt i Umeå varifrån kungen skyndsammast fortsatte till huvudstaden. Drottningen fortsatte i lugnare tempo sin resa söderöver. Om Karl XI:s färd till Torneå och åter finns det utförliga upplysningar i hans egenhändigt förda dagbok av vilken egendomligt nog en upplaga trycktes i Härnösand. Även Adolf Fredrik gästade en gång Ångermanland och färjades över vid Hornö en av de första dagarna i augusti 1752. En av de monarker som inte kom längre på sin norrländska resa än till Härnösand var Karl XIV Johan.

Överfarten från Veda till Hornö blev i allmänhet inte något nöje för de resande. Ångermanälven är här som bredast - flera kilometer och står genom Storfjärden i förbindelse med Bottenhavet. Det är därför inte underligt att många av resenärerna med oro i blicken skådade ut över de vida vattnen där de från havet inrullande vågorna inte var att leka med. För att kunna frakta över de tunga och klumpiga resvagnarna till motsatta stranden måste man anlita två stycken tätt intill varandra bundna färjor. Åkdonen placerades så att det främre hjulparet kom i den ena och det bakre i den andra färjan. För roddkarlarna blev det en hård och prövande färd, särskilt om motvind eller sjövind rådde och man förstärker väl att överfarten kunde ta flera timmar om oturen så ville.

Enligt von Schubert som både på upp- och nedresan till Lappland besökte Ådalen och som på återvägen från Sollefteå utefter älvens södra strand fortsatte till Härnösand, ”innebar det en stor taktlöshet om en främling i dessa nordliga trakter reste förbi en herrgård eller större prästgård utan att avlägga visit. För att inte visa sig oartig men säkerligen också i syfte att lära känna traktens honorariores gjorde han besök såväl hos prosten Carl Petter Lindahl som på Holm, där den snart sjuttioåriga men ändå livfulla fru Nordenfalk och hennes son brukspatronen mottog honom på det gästfriaste”. Detta besök inföll den 7 augusti 1817.

Några decennier tidigare inträffade de Lactonnayes resa. Han kom från Härnösand sjövägen till Hornö och körde sedan över skogen till Holm. Han hade för avsikt att fortsätta till Åsele och vidare utefter Ångermanälvens ådal till Norge år 1798. Genom ett missöde blev resan omintetgjord. Han berättar själv:

”Förtjust över att ha blivit uppehållen på ett så angenämt sätt och med Sveriges vackraste trakt för mina fötter, beslöt jag icke desto mindre att fullfölja min avsikt att uppsöka Åsele lappmark och sedan fortsätta uppför älven för att den vägen taga mig in i Norge. Emellertid hann jag knappast lämna Sånge förrän jag märkte att den trakt som låg framför mig var ganska enslig. Visserligen var vägen urskiljbar och tämligen god, men man höll som bäst på med att slå och det 2 á 3 fot höga gräset kittlade allt emellanåt hästens buk, samtidigt som det hindrade kärrhjulen att röra sig framåt”. Vägen blev allt sämre och skjutskarlen hade förmodligen fått för många supar varför han körde oförsiktigt. När han körde över en stor sten blev hästen skrämmd och vagnen valte. ”Jag kastades in bland träden och så vidare utför branten ned mot älven, där några buskar lyckligtvis hindrade mig från att ramla i vattnet”.

Resenären kunde inte förflytta sig från platsen och skjutskarlen måste lämna honom ensam i ödemarken för att bege sig därifrån och söka hjälp.

”Äntligen kommo tre karlar, som buro upp mig på vägen, där de placerade mig i den olycksaliga kärran. Då det varit min avsikt att tillbringa natten i Resele blott en kvarts mil längre norrut, fortsatte jag dit. Jag sökte rätt på kyrkoherden, för vilken jag berättade mina vedermödor och som bad mig stiga ur vagnen. Eftersom smärtan inte var så stor, räknade jag med att kunna klara mig själv, endast med litet hjälp, men vid första steg jag tog på marken vred sig knäet och jag föll baklänges. Den gode prästen

tycktes tro att jag kommit från Frankrike enkom för att dö hos honom och betraktade mig med stora ögon, långt ifrån glad att se mig föras in i hans hem. Det blev ingen annan råd än att taga saken i egen hand, varför jag kallade på ett par karlar som under det att jag led utsägliga kval buro in mig i huset, där de kastade mig på kyrkoherdens säng. Den gode kyrkoherden undersökte mina papper, läste och läste och lät mig ligga där. Till råga på allt var han döv”.

Resenären lyckades emellertid genom prostens dotter, vars syster han kände från Härnösand, få hjälp och även sända ilbud till revisionssekreterare Nordenfalk som sände sin måg greve Frölich att hämta den förolyckade.

Den omnämnde prosten i Resele, prosten Hellman, var då 72 år. Fyra år senare sammanvigde han i Resele prästgård sin systerdotter Maria Christina Öhman med komministern i Vilhelmina, Olof Ersson Lindahl, sedan år 1796 kapellpredikant i Volgsjö och bosatt på Lövliden.

Den hemmavarande dottern, som kom de Lactonnaye till hjälp var Maria Christinas moster, Inga Maria, längre fram kyrkoherdefru i Anundsjö.